

Муниципальное бюджетное учреждение культуры
«Моркинская централизованная система»
Шалинская сельская модельная библиотека

**Районный конкурс электронных обзоров
«Большое книжное путешествие по Родному краю»**

«Морко - талантан намаш»

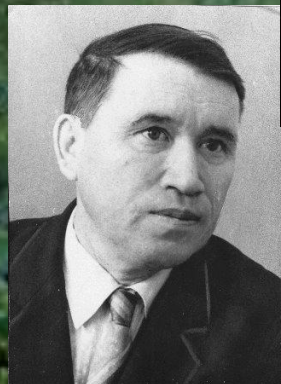
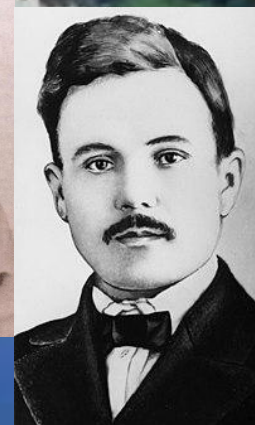
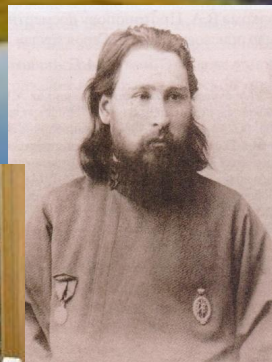
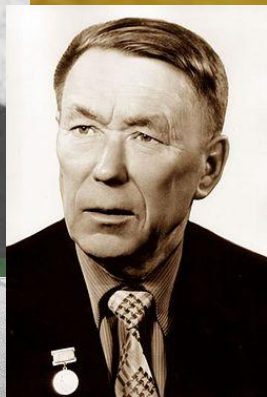
в номинации «Произведения писателей юбиляров»

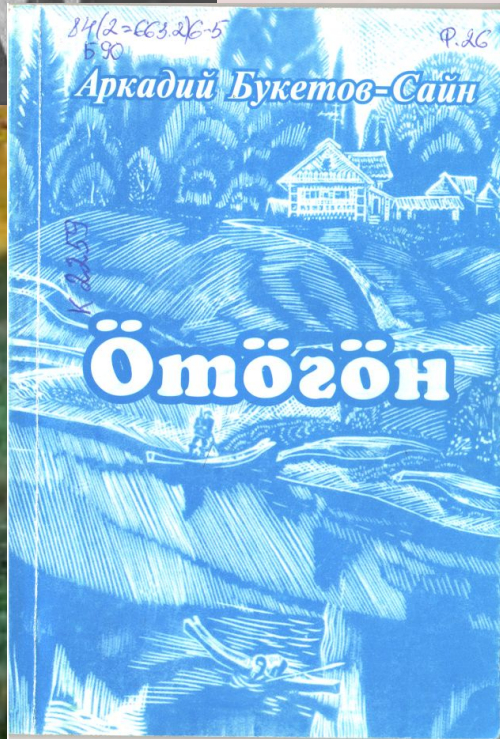
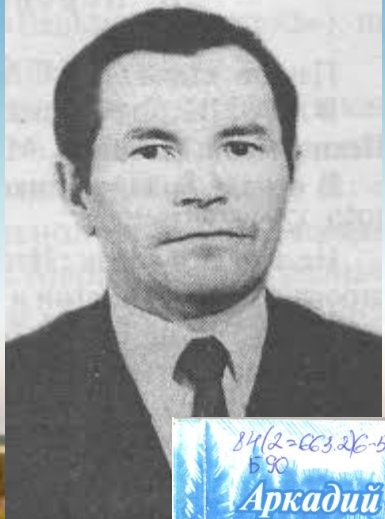
**Владимилова Л.С.
Гурьева А.И.**

**д. Большие Шали
2018**

Чодыра да пасу, ужал олык,
Канде вуд ден темалтше энгер,
Лекше кече эрден – чевер солык,
Тиде – Морко, мыйынат шочмо вер.

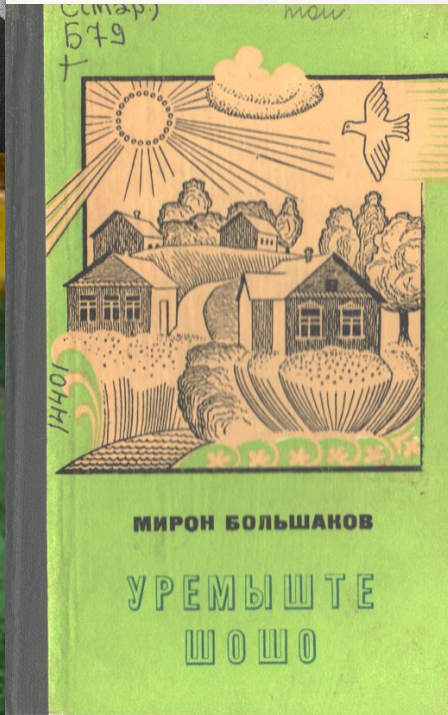
Олык Ипаї

Автор поэзий йылме дене
марий кресаньык еш илыш
гыч латкудымшо курымым
сүретла. Öтөгөн Юл ден
Элнетын шола серешышт
шочын -кушкын, ача-авашт
семынак эрыкан илыш
нерген шонкален илен.
Тыште Öтөгөн тукумын,
1554 ий гыч тўналын,
кызытсе жап марте илыш
корныжо савыкталтын.

Букетов-Сайн, А.И.
Öтөгөн [Текст] : эпослык поэма / А.И.
Букетов-Сайн. - Йошкар-Ола: ООО
«Стринг», 2006. – 102 с.

ЧАВАЙНЫН КУЭЖЕ

Йоча улмет годым, чевер кечын, шошым,
Чодыра гыч, куклен, тый куэм конденат.
Пөртет ончылан шындымек, могай шокшын
Вара ош куэм тый ончен куштенаат!

Книгам кидыш налын, поген кечын ушым,
Куэ йымалнет шинченат шонкален.
Куан, шинчавүд... - вет куэ чыла ужын,
Одар лийын кеушкын, эре түзланен.

Шуэш, маньыч, жап: тыйын үмылыш толын
Канен мый ом керт гын, тыгодым
Сай ең-влакым вел йымакетше тый пого,
Вернам түзатен ий еда кушкын шого!

Поэт! Сугынетше толеш раш шукталтын:
Шындалма куэтше пеш сылнын шарлен.
Марий калыкна ты куэм йөрталын,
Йымакше куэ сай ең-влакым поген.

Большаов, М.Н.
**Уремыште шошо [Текст] : почеламут ден басня-
влак / М.Н. Большаков. Йошкар-Ола: Книгам
лукшо марий издательство, 2006. – 128 с.**

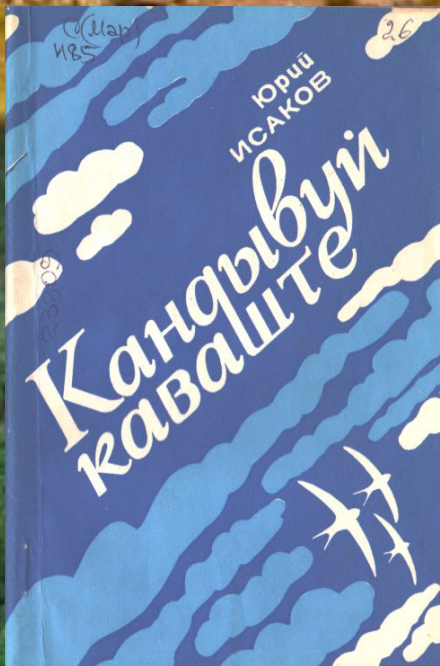
ВОНЧО

Румбыкан шинчатым
Тый ит шылте, Вончо,
Ўштыл колто эрын
Кечыйол сотеш.
Тек рүмбалге шүлык
Түсыштет ок кончо,
Тек яндарле толкын
Кумылым шоктеш.

Йылгыжалыч тые –
Вученат тугеже,
Ший оксан шеренгым
Төрштыл модыктен.
Ала-мом пеш порым
Ойленат дыр шкеже,
Толкынетым веле
От керт тарватен.

Пученат кенеж гоч,
Ошман лапым мушкын.
Кодын огыл пуйто
Йогын виетат.
Авырен вүдетым
Корно валсе йошкын, -
Шөрөкаш логалше
Кол гаяк туртат.

Но ойган шинчатым
Тый ит шылте, Вончо
Ўштыл колто эрын
Кечыйол тулеш.
Садыгак шем ўмыл
Корнет гоч ок вончо:
Шошо толкын угыч
Шөрөкам күрлеш.

Исаков, Ю.В.

Кандывуй каваште [Текст] : почеламут-влак, поэма / Ю.В. Исаков. – Йошкар-Ола, - Марий книга издательство, 1989. – 96 с.

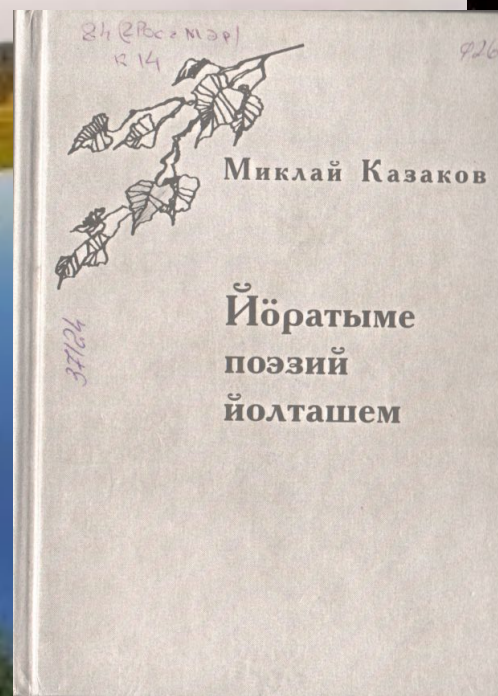
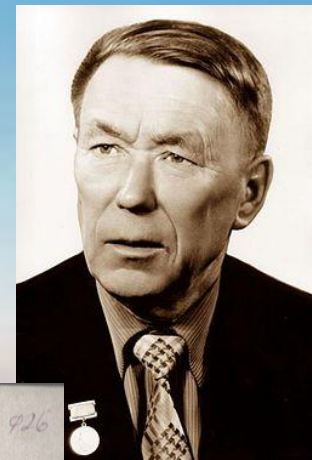
Олык Ипай

Жаплан гына шинчамым кумалтен –
Вигак ужам мый весела поэтым.
Вашлийым первый тудым ер воктен...
Йүлен мотор июнь. Түня пеледын.

Ойлен шер теме. Ыжө йүщтылаш.
- Вүд келге. Ийынат ом мошто сайын...
- Ипай ойла: « Шонет поэт лияш?
Тугеже, төрштө, колла ийын кае...»

Ипай! А мочол жап пырля эртен,
Кузе ең чоным кертыч ылыжтен.
Мыняр енлан мутет эр южла күлын!

Шүмем тунар ит шорт, чонем, ит йүлө:
Кеч тудо күрылтын пелед шуде,
Но поро вожым курымлан коден.

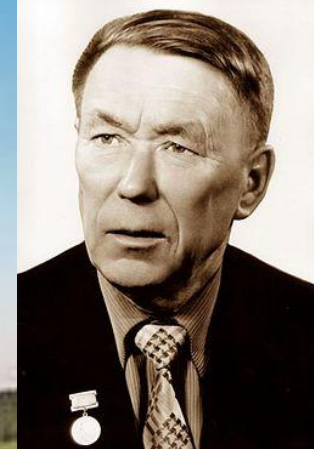

Миклай Казаков
Йоратыме поэзий йолташем [Текст] : поэма,
почеламут-влак. / Тимофеева В.Т. ден Николаев С.В.
Чумыреныт; С.В. Николаевын ончылмутшо. –
Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2003. – 268 с.

КАРМАН КУРЫК

Ой каласе, Карман курык,
Молан шүлыкын коят?
Эртен кайше неле тургым
Ок мондалт мо кызытат?
Ужынат тый калык ойгым,
Йөсө мурымат шарнет.
Күдырчан йүр, илыш толкын
Шолын эртышт воктет.
Пошкудетше Овда курык.
Лийын мо овда гай урлык?
Палет тидым тый гына.
Ме ең мут гыч ойлена.
«Карман» лүмым тыланетше
Пуыш дыр ушлан провор:
Пуйто кү ора капетше
Ожно лийын крепость-ор.
Тыште сарзе марий калык
Тушманлан карум пуэн:
Он ден он вашла шогалын,
Тукым чапым арален...
Ынде толын сото курым,
Илыш кечыже могай!
А молан тый, Карман курык,
Шогет кызыт өршө гай?

Ок күл ойго! Куаналын,
Шочмо верым тый ончал.
Марий муро, талышналын,
Тыйын гоч умбак вонча.
Кап гычет кошталын вийым,
Воктенет пасу гүжла.
Шурнылан аралтыш лийын
Йырым-ваш түрка кожла.
Күрльö күртнö йүк ометым –
Трактр нурым мамыкла.
Рын виктаре кү онетым
У пашаче калыкла.
Ик ой дене, ик сай ешла
Чыланат ме илена.
Тукымет дене кугешне
Тый, кугезе кочана!

Миклай Казаков
Корно ўжеш [Текст] : почеламут, муро мыскара /
Казаков Н.И. – Йошкар-Ола: Книгам лукшо марий
издательство, 1972. – 144 с.

ВУЧЫШО КУЭР

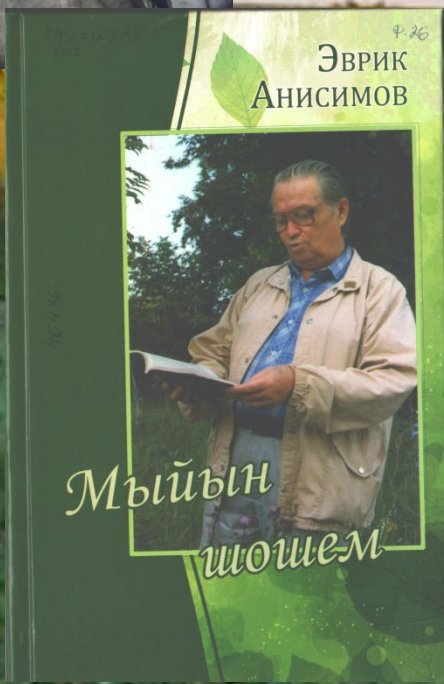
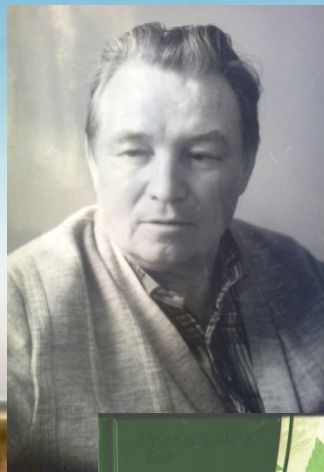
Адак корнемже Морко велке кондыш.
Мотор куэр тунар вучен улмаш:
Мужед-мужед, лышташ деч посна кодын
Да ямдылалтын мыйым вашлияш.

Тора гычак ужам: ош шөржым вельш.
Опталшыжла ош кумыжан крушкаш.
Лишемым – пуйто мане «Мөнгө вельш
Толмет дене!» да темлыш подылаш.

Йүам, моткоч тамлен йүам ош шөрым.
Шкежат уэш рвезештмыла чучам.
Монден ом керт тўзланыше вер-шөрым,
Вет тушто мыйым куэржат вуча.

Анисимов, Э.В.

Ял покшелне [Текст] = В центре села: почеламут-
влак, поэме. / Э.В. Анисимов. – Йошкар-Ола: Книгам
лукшо марий издательство, 1977. – 80 с.

МОРКО ВЕЛНЕ

Морко велне,
Ўшүт велне
Мотор ўдыр шуко-ла.
Морко велне
Элнет велне
Салика, ойлат, ила.
Элнеттүрыш
Элнет түрыш
Эчукшат миен докан?
Мыланем гын
Тушто пүрыш
Ўдыр тан, кугу капан.
Юмо мыланем кап-кылым
Пуыш шол, чаманенрак.
Кидым шуялтен,
Йүр пылым
Кожгаташем нелырак.

Но зато чонем пеш поро,
Осалем чыла шулен.
Сайже веле чонеш кодо,
Торжо шүм тулеш йүлен.
Вургыжеш молан чонемже?
Савырен Элнет пава?
Шогылтешыс ончылнемже...
Моркышто яндар кава.

Морко велне –
Шочмо велне
Йөратен гына илаш.
Ош тўняште, Мландывалне,
Райже лач тыштак улмаш.

Анисимов, Э.В.

Мыйын шошем [Текст] = Моя весна : почеламут-влак,
поэме. / Э.В.Анисимов. – Йошкар-Ола: Марий Эл
Республикын «Марий журнал» кугыжаныш унитар казна
предприятийже, 2015. – 232 с.

ОТО

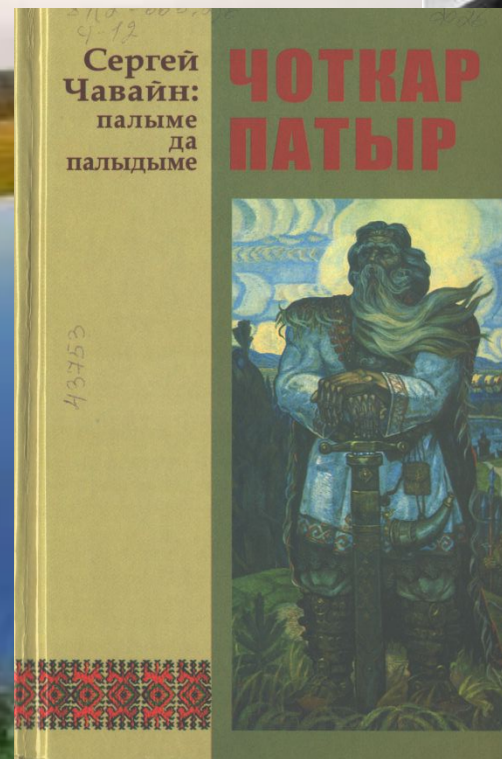
Ик тымык ото уло мемнан элыште,
Шога тудо ото кугу ер серыште.
Тушто ладыра деч ладыра пешенге кушкеш,
Тушто мотор деч мотор саска шочеш,
Тушто, ужар лышташ лонгаште, шүшпык мура,
Тудо ото гыч ерышке яндар памаш йога.
Тушто шудыжат ужаргырак,
Тушто пеледышат сылнырак.
Тудо отым мый йöратем,
Тушто пушенге руышым мый вурсем.

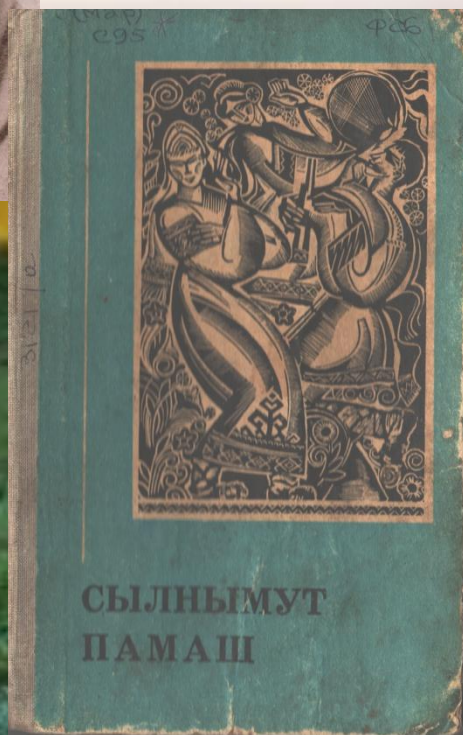
Чавайн, С.Г.

Возымыжо кум том дене лукталтеш. Т.1 [Текст] : поэзий, проза / К.К. Васин ден С.Г. Чавайн поген чумыренйт. – Йошкар-Ола: Книгам лукмо марий изд., 1980. – 314 с.

Чоткар патыр» – тыгай лүм дене савыкталтын С.Г. Чавайнын шочмыжлан 125 ий лүмеш пöлеклалтше книга. Тышке тудын почеламут да прозо дене серыме, тачысе лудшылан палыдыме але шагал палыме произведенийлажым, классикын илышыжым да пашажым почын пуышо рецензий, статья да шарнымаш-влакым, марий поэт-влакын Сергей Чавайным чапландарыше почеламутыштым чумырымо. «Песня о богатыре Чоткаре» ден «Девушки» поэме-влак, икмыняр почеламут ден статья рушла савыкталтын. Нуно, тыгак шуко моло возымыжо авторын книгалашкыже але марте нигунамат пурталтын огытыл. «Тўнгалтыш шомакым» да мучашлыше «Умылтарымашым» книгагым ямдылыше Г.З. Зайниев возен.

Чоткар патыр. Сергей Чавайн: палыме да палыдыме [Текст] = Чоткар патыр. Сергей Чавайн: известный и неизвестный : почеламут, поэме, пьесе, статья, шарнымаш / Г.З. Зайниев.- Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2013. - 240 с.: ил.

КЫНЕЛЗА, ШОГАЛЗА!

Кынелза, шогалза,
Кайышаш корно кужу вет.
Моло калыкым поктен шуына,
Нунын дене тӧр лийына.
Шогалза, тӧрланыза,
Шкендан кайышаш корнышто
Иктылан икте кидым пуэн,
Чыланат иктӧр ошкылза.
Пычкемыште ончынет гын,
Сорта чӱкташ келшалеш.
Ош тӱняште илынет гын,
Тунем шуаш кӱлдалеш.
Кынелза, шогалза,
Кайышаш корно кужу вет.
Моло калыкым поктен шуына,
Нунын дене тӧр лийына.

Сылнымут паш [Текст] : революций деч ончычсо марий легенда, йомак, ойлымаш, почеламут, очерк / К. К. Васин ямдылен. – Йошкар-Ола: Марий книга издательство, 1982. – 152 с.

Крылов, В.В.

Лач пырляште весела [Текст]:
почеламут, муро-влак / В.В. Крылов
Йошкар-Ола: Марий книга
савыктыш, 2006. - 128 с.

ЧАВАЙН КУНДЕМ

Угычын сем дене кап куштылеме,
Пӧрдын, ме лывыла лекна пырля.
Пуйто шергалын йыр шочмо кундемым,
Кумыл нӧлталте, да шӱм-чон мура.

Арын, Чодраял, Чевернур,
Уло кок Корамас, Чавайнур.
Пӱртӱснаже сӧрал ото гай,
Мемнан дек родыла толын кай.

Арын памаш пуа вийым, куатым,
А отар велне чонлан лиеш мӱй.
Чап лӱман енге мемнан лектын ятыр,
Рӱж тыршашланже сита чолга вий.

Угычын сем дене кап куштылеме,
Ныжылге вальсым кунам мый мондем?
Те савырналза кенежым я телым,
Вуйым сава вет Чавайнын кундем.

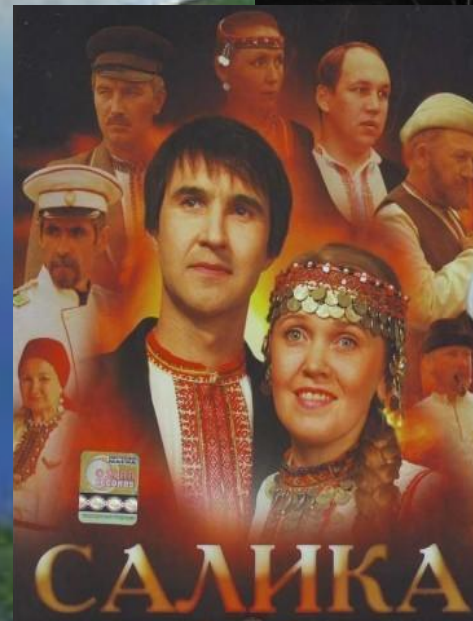
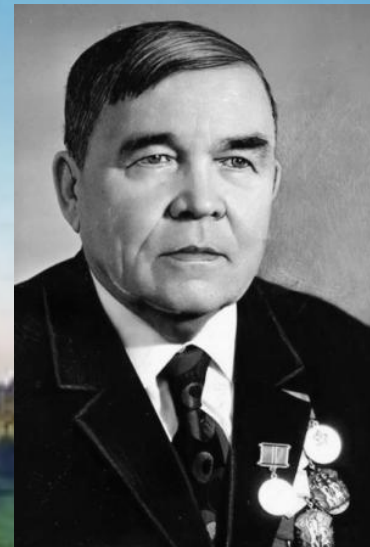
«ЭРЫК МУРО» книгаште Владимир Савин творчествыжым иктешлыме. Тышке Кугу Октябрь революций, граждан сар да калык озанлыкым, культурым у корныш шогалтыме пагытыште возымо поэма ден почеламут, ойлымаш ден очерк, посна шымлымаш, тыгак марий музыкым, живописьым, фольклорым сайынрак умылаш полшышо материал-влак пурталтыныт.

Эрык муро [Текст] : поэма, почеламут-влак, ойлымаш, очерк / К.К. Васин ден К. Александров ямдыленыт. - Йошкар-Ола: Книгам лукшо марий издательство, 1978. – 168 с.

«САЛИКА» – калык пьеса. Тиде пьесыште революций деч ончысо марий ялын илышыжым, самырык тукымын у илыш-йўла верч тыршен кучедалмыжым, ялысе поян-ситмыж-влакын опкын койышыштым автор келгын ончыктен. «Салика» пьеса марий калыкын фольклоржо негызеш возалтын да сылне калык муру дене тўрлалтын.

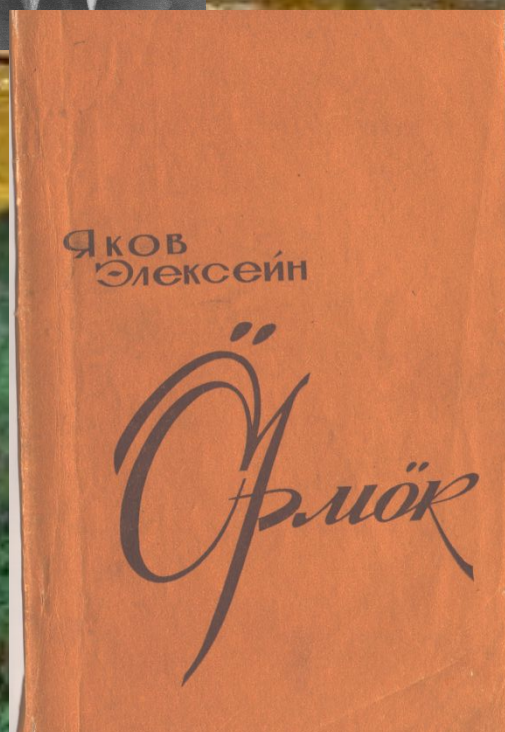
Тулык ўдыр Саликан образше гоч С. Николаев ўдырамашын неле илышыжым, орлыкан ончылыкшыкшымын сўретлен ончыкта.

«АЙВИКА» - ныл кыдежан, вич сүретан музыкальный драма. Пьесыште тун герой – Айвика. Тудын образ моткоч келге да неле. Тиде образ гоч кугыжан власть годымсо условийыште самырык марий ўдырын мучашдыме неле, орлыкан илышыже да тиде илыш деч утлен, эрык илышыш лекташ тыршымыже коеш.

Николаев, С.Н.
Пеледше мланде [Текст] : ойырен налме пьеса-
влак / С.Н. Николаев.- Йошкар-Ола: Марий кн.
издательство, 1986. - 208 с.

Яков Алексейнын «Öрмök» повестьше – марий ял калыкын ожнысо илышыжым ончыктышо произведений. Öрмök – повестьын тун геройжо, йорло Öрмызан латшым яиш эргыже. Тудо йулем пасум поян Чепишлан куралеш. А Лотай - поян Чепишын латшым ияш эргыже.

Тиде герой-влак коктынат ик тангаш улыт гынат, илышышт кок корно дене кая.

Марий калык коклаште поян ден йорлын улмыштым, нунын кок түрлө илышыштым, ваш-ваш шогышо интересыштым Яков Алексейин умбакыже эше келгынрак ончыкта.

Алексеин, Я.А.
Öрмök [Текст] : повесть, ойлымаш, легенда. / Я.
А.Алексеин. – Йошкар-Ола: Марий книга
издательство, 1990. – 128 с.

ИЛЫШ ПӨРДЕМ

Элнет Сергейым шарныме
лүмеш

Шочы-кушкын марий рвезе
Морко велне-Азьялеш.
Лийын тудо пеш полмезе,
Вүржө модын утымеш.
Шонен пыштыш Морко эрге
Шочмо калыклан полшаш.
Лектын кайыш Чарла велке
У йолгорным такырташ.
А варажвм шочмо мландыш
Тольо партий ой почеш.
Шонен пыштымым шукташлан
Тудо кыртменак пижеш.
Азьялеш почеш колхозым –
Председательже лиеш,
Да тыгак кантисполкомым
Вуйлаташ шке тўналеш.

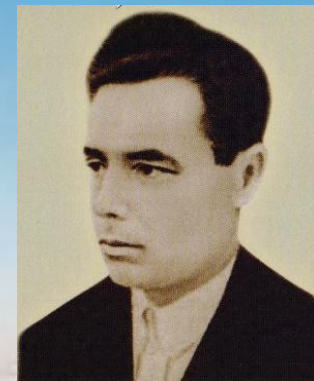
Ыш лыплане тудын чонжо,
Эре уым кычалешщ.
Шуйналтеш варажым корно
Чарла вельшке уэш...
Толын шуо теле йўштө.
Тўтан мардеж урмыжеш.
Пылышлан шижтарыш пуйто:
-Шучко пагыт лишемеш.
-Шке йымакыже репрессий
-Нале шупшын ...
-Шарнена эреак йөсын.
-Сай-осал – огеш мондалт.

Нина Сошина

1936 ийыште Элнет Сергейын «Илыш шолеш» повестьше «У вий» газетеш савыкталтеш.

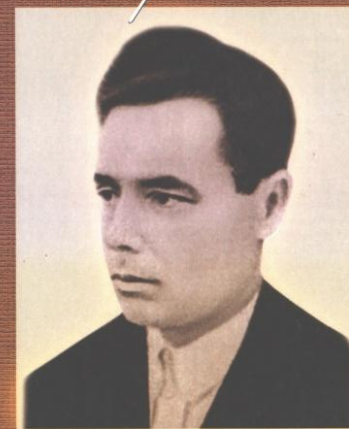
Повесть 30-шо ийла тўналтышысе марий ялым сўретла. Тунам чыла вереат коллективизаций шарлен толын. С. Элнетын геройжо-влакат тиде тургымын подыштыжо шолыт: иктышт колхоз верч шогат, весышт, мўнгешла, ты корнышто чаракым шындылыт. Ваштареш шогалше кок вийын кучедалмыже дейвийым ончыко шўка, кажне персонажын сай ден уда койышыжым лудшын ончыко луктеш. Тўн верыште - чолга ўдыр Айдушева Очийын образше. Тудо да йолташыже-влак ушан-шотан марийын – колхоз вуйлатыше Акнашын - улышыжым эреак шижын шогат. Повесть Очийым бригадирлан сайлыме дене тўналеш да Очий ден Вачийын сўанышт дене пыта. Сўанжымат тошто йўла почеш огыл, а у семын ыштат.

«Илыш шолеш» повесть – тачысе действительностьым, кинде верч, у илыш верч кредалмашым шойыштде, уто мут деч посна, куштылго, ару йылме дене тичмашын сўретленончыктышо повесть.

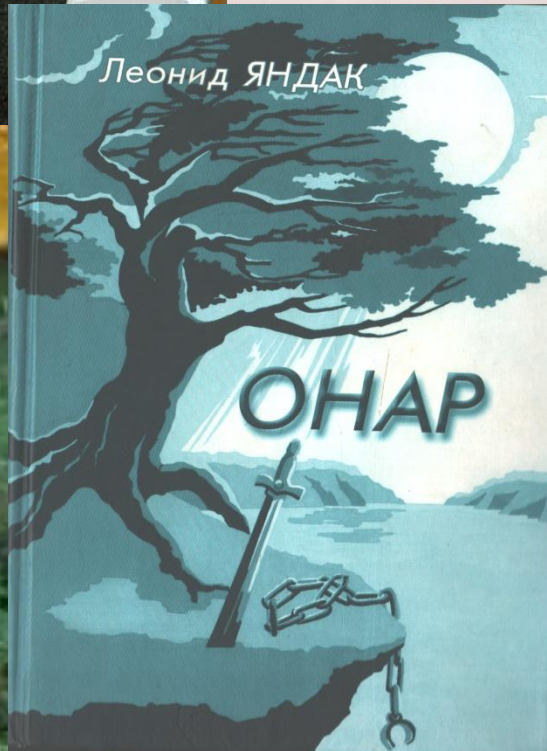

ЭЛНЕТ

Сергей

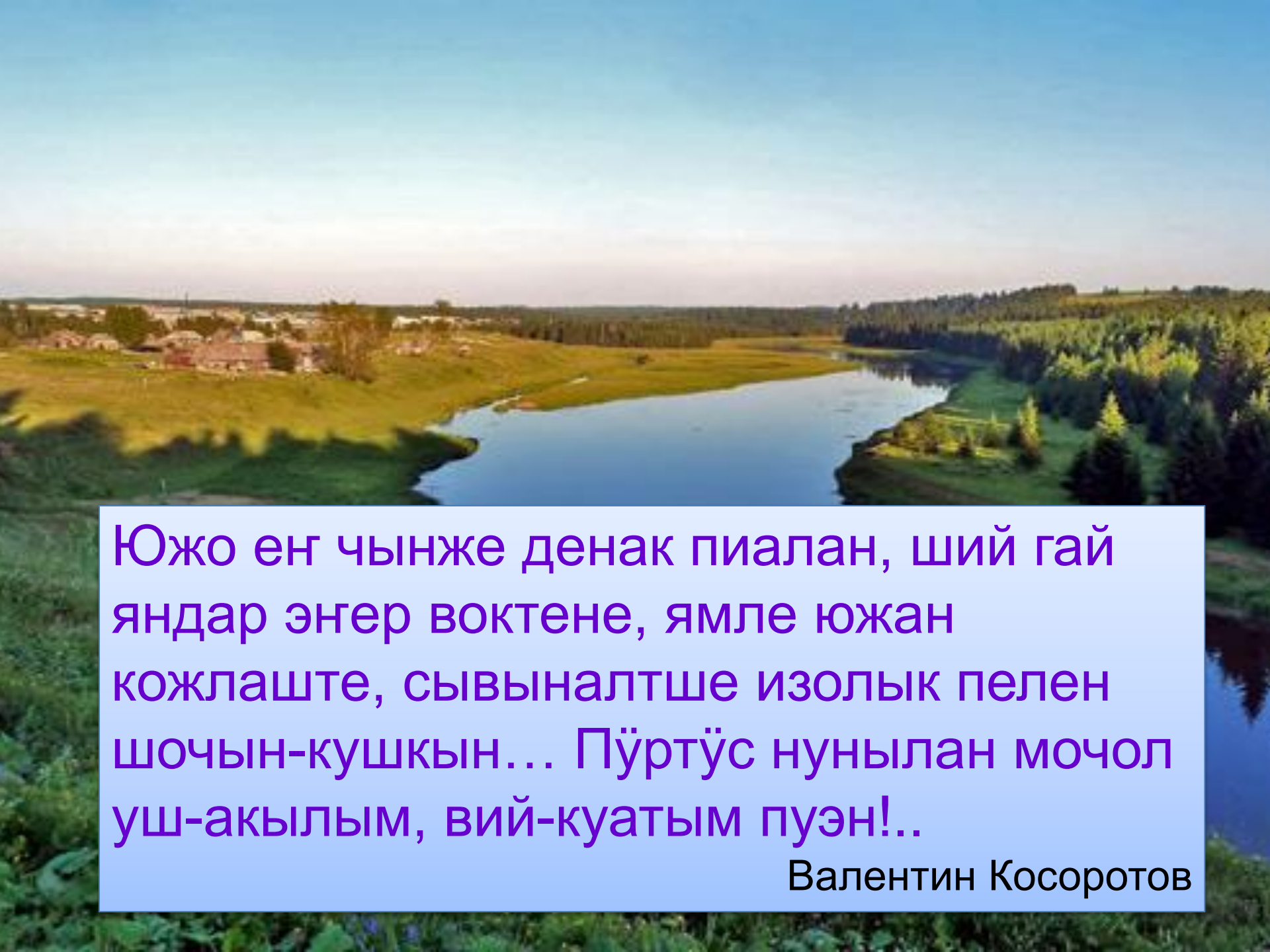

Элнет Сергей [Текст] : повесть, ойлымаш, мыскара , поэме гыч ужаш, статья / Н.А.Сошина ямдылен. – Йошкар-Ола: Марий Эл Республикысе «Марий журнал» кугыжаныш унитар казна предприятий, 2013. – 256 с.

Леонид Яндаков «Онар», «Чоткар», «Мамич Бердей» романже-влак марий калыкын акрет годсо неле илышым ончыктышо, тудо жапысе событийым, историй чыным рашемдаш полшышо сылнымутан произведенийлан шотлалтыт. Ожнысо илышын түрлө йыжынан улмыжым почын пуымо дене пырля автор кугезе тукумын психологийжым, тўняужмыжым, йот тушман ваштареш пенгыдын шогымыжым, уш-акыл ден чоялыкшым моштен кучылтмыжым яндар поян йылме дене сўретла.

Леонид Яндак
Онар [Текст] : Роман-влак. / Яндаков Л. – Йошкар-Ола:
Марий книга савыктыш, 2007. – 560 с.

Южо ег чынже денак пиалан, ший гай
яндар энгер воктене, ямле южан
кожлаште, сывыналтше изолык пелен
шочын-кушкын... Пүртүс нунылан мочол
уш-акылым, вий-куатым пуэн!..

Валентин Косоротов